

ДЭШЫФРАЦЫЯ ФРАНЦУЗСКІХ АБРЭВІЯЦЫЙ
СРОДКАМІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ: З ВОПЫТУ ЎКЛАДАННЯ СЛОЎНІКА

Утварэнне скарачэнняў і абрэвіатур розных тыпаў з'яўляецца адным з найбольш прадуктыўных спосабаў словаўтварэння; з часам іх колькасць у мове павялічваецца. Гэта звязана як з універсальным моўным законам эканоміі сродкаў, так і са спецыфікай сучаснай інфармацыйнай прасторы, перанасычанай фактамі, з'явамі, лексічнымі адзінкамі. Хуткасць перадачы інфармацыі адыгрышае ў XXI стагоддзі надзвычай важную ролю, асабліва з улікам няспыннай эвалюцыі спосабаў і сродкаў камунікацыі. Акрамя таго, даследчыкамі заўважана станоўчая роля абрэвіатур у эканоміі энергіі гаворачага і слухаючага як пры спараджэнні, так і пры атрыманні інфармацыі [7, s. 430]. Апошняя заканамернасць выконваецца толькі пры ўмове, што рэцыпіенту добра знаёмае тое скарачэнне, з якім ён сутыкаецца. Менавіта таму вельмі важнай рысай абрэвіатур з'яўляецца даступнасць і агульнаразумеласць, што забяспечваецца праз наяўнасць адпаведных лексікаграфічных выданняў. Для беларускага мовазнаўства вывучэнне абрэвіяцый у розных аспектах іх функцыянавання таксама з'яўляецца актуальнай задачай, што адзначана ў даследаваннях А. А. Лукашанца [4], Ю. М. Кардубан [2], Л. Сегень [7] і іншых.

Маладаследаваным, але надзвычай цікавым з'яўляецца пытанне міжмоўнай эквівалентнасці абрэвіатур. У 2016–2020 гг. падчас удзелу ў навукова-даследчай працы “Міжмоўная эквівалентнасць уласных і запазычаных абрэвіяцый і скарачэнняў у французскай і беларускай мовах” у складзе часовага навуковага калектыву супрацоўнікаў Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта і Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі пад кіраўніцтвам к.ф.н., дацэнта А. А. Завадскай (МДЛУ) мы мелі магчымасць на канкрэтным моўным матэрыяле ўбачыць спецыфіку лексікаграфічнай дэшыфрацыі іншамоўных актыўных абрэвіяцый і скарачэнняў сродкамі беларускай мовы.

Мэтай нашай даследчай дзейнасці з'яўлялася ўкладанне “Французска-беларускага слоўніка скарачэнняў”. У якасці базавых крыніц былі абраныя наступныя выданні: В. Когут “Большой словарь сокращений в современном французском языке: более 9000 сокращений” [3], С. Савончик “Французско-русский словарь сокращений” [6]. Для ўніфікацыі з наяўнай беларускай моўнай практыкай выкарыстоўваліся “Руска-беларускі слоўнік скарачэнняў: у 2 т.” [5] і “Англійска-беларускі слоўнік скарачэнняў” Ю. Кардубан [1].

У даследаванні, прысвечаным функцыянаванню французскіх абрэвіятур, А. П. Шапавалава адзначае, што паводле спосабаў перакладу на рускую мову (што ў вялікай ступені справядліва і для перакладу на беларускую) абрэвіятуры падзяляюцца на тыя, якія перакладаюцца праз наяўныя ідэнтычныя рускія скарачэнні (звычайна гэта міжнародныя федэрацыі, камітэты, арганізацыі) і тыя, дзе кожны кампанент перакладаецца з дапамогай слоўніка (адзначаецца шмат складанасцей пры перакладзе тэрмінаў) [8, с. 23]. Укладанне правай часткі словапіса французска-беларускага слоўніка скарачэнняў сродкамі беларускай мовы дазволіла ўбачыць, што адзінак другога тыпу значна больш, чым інтэрнацыяналізмаў. Такім чынам, толькі невялікая колькасць скарачэнняў знайшла свае адпаведнікі ў беларускай мове, астатнія перакладаліся паслоўна. Падчас лінгвістычнай апрацоўкі моўнага матэрыялу выявіліся некаторыя тэндэнцыі, тыповыя для французскай мовы ў адрозненне ад беларускай.

1. Скарачэнні ўласных імёнаў:

Sarco Nicolas Sarkozy, président de la France (2007–2012) – Нікаля Сарказі, прэзідэнт Францыі (2007–2012);

VGE Valérie Giscard d'Estaing, président de la France (1974–1981) – Валеры Жыскар д'Эстэн, прэзідэнт Францыі (1974–1981).

2. Скарачэнні для медыцынскіх і калямедыцынскіх паняццяў, у тым ліку назвы не вельмі пашыраных хвароб:

FMH Fédération des Malades et Handicapés – Федэрацыя хворых і асоб з разумовымі і фізічнымі недахопамі;

SCC Syndrome du Canal Carpien – сіндром запясцеванага канала.

3. Скарачэнні для этыкетных формул і шаблонаў:

SBAM Sourire-Bonjour-Au-revoir-Merci – усмешка-прывітанне-да пабачэння-дзякуй;

TSVP Tournez, S'il Vous Plaît – глядзі(це) на абароце; перавярні(це), калі ласка;

TVB [tevebe] Tout va bien усё ідзе нармальна, усё ў парадку.

4. Скарачэнні для наймення груп асоб:

VMEH visiteurs des malades dans les établissements hospitaliers – наведвальнікі (хворых) у бальніцах;

CTS consorts – іншыя абвінавачаныя.

5. Скарачэнні для ўстаноў, звязаных з рэчамі, якім у Францыі надаецца надзвычайная ўвага (віно і культура яго спажывання; кава і какава):

INVO Institut national des vins d'origine – Нацыянальны інстытут марачных вінаў;

VCC vin de consommation courante – віно шырокага спажывання;

VDPCE vin de divers pays de la communauté européenne – віно з розных краін Еўрапейскай супольнасці;

VQPRD vins de qualité produits dans des régions déterminées – віны найвышэйшай якасці, вырабленыя ў пэўных раёнах;

IRCC Institut de recherche sur le café et le cacao – Навукова-даследчы інстытут кавы і какавы.

6. Скарачэнні для ўстаноў, аналагаў якім не існуе ў Беларусі, паколькі аб'ектам вывучэння не надаецца такая пільная ўвага:

FNDVA Fonds National pour le Développement de la Vie Associative – Нацыянальны фонд развіцця грамадскага жыцця насельніцтва;

SDTB Société pour le Développement des Techniques Bancaires – Таварыства развіцця тэхнікі банкаўскіх аперацый.

7. Скарачэнні для абазначэння спецыфічных (жартоўных) рэалій ці падзей:

FLNJ Front de Libération des Nains de Jardins – Фронт вызвалення садовых гномаў. Гэта “Таёмнае таварыства”, якое складаецца з вясёлых маладых людзей, якія лічаць за прыемнае выкрадаць садовых гномаў (керамічныя або пластыкавыя статуэткі, якія прадстаўляюць герояў германскіх казак і легенд і выкарыстоўваюцца для ўпрыгожвання садоў) у краіне і за мяжой. “Вызваляюць іх”, размясціўшы на ўскрайку лясоў, на пустках, у грамадскіх парках і г.д.

8. Вялікая колькасць скарачэнняў для лакальных, рэгіянальных аб’яднанняў і ўстаноў:

VALUVAL valorisation de l’universite de valenciennes – павышэнне прэстыжнасці універсітэта Валансьена;

TCL Transports en Commun Lyonnais – Ліёнскі грамадскі транспарт;

TNM [teenem] Théâtre National de Marseille – Марсельскі нацыянальны тэатр.

9. Некаторыя скарачэнні маюць шмат розных значэнняў, тады іх пераклад робіцца асабліва складаным:

FD Faculté de Droit – юрыдычны факультэт; *Faits Divers* – рознае (пра падзеі ў газетах і часопісах); *Fausse Déclaration* – няправільная (ілжывая) падатковая дэкларацыя; *Film Documentaire* – дакументальны (кіна)фільм; *Forêt Domaniale* – дзяржаўны лясны запаведнік; *Frais divers* – іншыя выдаткі; розныя выдаткі; *Frais de Douane* – мытныя выдаткі; *Fraude Douanière* – парушэнне мытнага рэжыму; кантрабанда.

Часам адно і тое ж слова з французскай мовы перакладаецца рознымі адпаведнікамі на беларускую, напрыклад, французскае *Société* – адпаведна *кампанія, таварыства, прафсаюз*:

SERS Société d’aménagement et d’Équipement de la Région de Strasbourg – кампанія па ўладкаванні і матэрыяльна-тэхнічным забеспячэнні Страсбурга і яго ваколіц;

Société Européenne des Satellites – Еўрапейскае таварыства касмічных спадарожнікаў;

Syndicat de l’Enseignement Supérieur – прафсаюз работнікаў вышэйшай адукацыі.

Атрыманыя намі высновы карэлююць з меркаваннем А. П. Шапавалавай, што ступень распаўсюджанасці скарачэнняў у розных сферах не аднолькавая, “у большай колькасці яны прысутнічаюць у грамадска-палітычнай лексіцы (найменні партый, прафсаюзных, грамадскіх і іншых арганізацый, таварыстваў і інш.)” [8, с. 36]. Даследчыца тлумачыць значную распаўсюджанасць менавіта гэтых тэматычных груп лексікі, звязваючы гэта найперш з газетным стылем, вельмі важным для французскай культуры, які часта спараджае скарачэнні ці дае ім новае жыццё [Там жа, с. 38].

Багаты моўны матэрыял, які стаў асновай “Французска-беларускага слоўніка скарачэнняў”, можа быць выкарыстаны для далейшых мовазнаўчых даследаванняў. Дэшыфрацыя скарачэнняў з’яўляецца як нетрывіяльным выклікам для лінгвіста, так і карысным інструментам авалодвання мовай і разумення культурных рэалій для ўсіх зацікаўленых.

ЛІТАРАТУРА

1. *Кардубан, М. Ю.* Англійска-беларускі слоўнік скарачэнняў / Ю. М. Кардубан. – Мінск : Тэхналогія, 2010. – 192 с.
2. *Кардубан, Ю. М.* Асновы перадачы англійскіх складанаскарочаных слоў на беларускую мову / Ю. М. Кардубан. – Мінск : МДЛУ, 2009. – 31 с.
3. *Когут, В. И.* Большой словарь сокращений в современном французском языке : более 9000 сокращений / В. И. Когут – М. : СПб. : Центрполиграф, 2008. – 620 с.
4. *Лукашанец, А. А.* Складанаскарочаныя словы ў сістэме беларускага словаўтварэння / А. А. Лукашанец // Весн. БДУ. Сер. 4, Філалогія. – 1995. – № 2. – С. 26–31.
5. *Руска-беларускі слоўнік скарачэнняў : у 2 т. /* Акад. навук Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мінск : Навука і тэхніка, 1996. – 2 т.
6. *Савончик, С. С.* Французско-русский словарь сокращений французского языка = Dictionnaire franco-russe des abreviations françaises / С. С. Савончик. – Орёл : Тип. «Труд», 2014. – 1028 с.
7. *Сегень, Л.* Пытанні абрэвіяцыі ў сучаснай беларускай мове / Л. Сегень // *Bialorutenistyka bialostocka*. – Białystok, 2011. – Т. 3. – S. 429–441.
8. *Шаповалова, А. П.* Опыт построения общей теории аббревиации (на материале французских сокращений лексических единиц) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / А. П. Шаповалова. – Нальчик, 2004. – 46 с.